

Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

LPKTS puslapis interne: <http://www.lpkts.lt>

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SAJUNGOS SAVAITRAŠTIS

* 2015 m. rugsėjo 18 d. *

Dainavos apygardos partizanų takais

Gražų rugsėjo 12-osios šeštadienį Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sajungos Alytaus filialas, vadovaujamas Stasės Tamašauskienės, pakvietė keliauti Dainavos apygardos partizanų takais. Tai jau bene keturiadasimtas toks žygis, kaip bandė suskaičiuoti ilgametis LPKTS pirminkas dr. Povilas Jakučionis.

Žygį pradėjome Lazdijų rajoone, kur 1951 metų rugsėjo 21 dieną Bestraigiskės miške NKVD įvykdė karinę operaciją, kurioje žuvo daug Dainavos apygardos partizanų ir vadų. Seirijų bažnyčioje aukotų šv. Mišių pradžioje, pagerbiant žuvusius to krašto partizanus, gėlių puokštės į Seirijų miestelio kapines išnėsė buvusio partizanų vado Marčiukonio sūnus ir duktė. Džiugu, kad dviejų aukštų bažnytélė vos talpino susirinkusiuosius, ypač buvo geramatiidaugiaunyjų šaulių, kurie kartu keliavo iki pat žygio pabaigos. Tai – jaunieji šauliai iš Alytaus kuopos 1 rinktinės, Kęstučio 7 rinktinės Tauragės, Šilalės, Laukuvos...

„Kiekvienam žmogui yra

duota misija šiame gyvenime, ir svarbu ne jos dydis, o kaip ją atliksiame, – pamokslo metu sakė Seirijų kunigas. – Sovietų valdžia trypė Lietuvą, todėl vyrai išėjo į mišką, daugelis čia ir padėjo galvas“. Bestraigiskės miške žuvo Dainavos apygardos partizanų vadas Juozas Gegužis-Diemedis, Šarūno rinktinės vadas Bronius Salas-Šeševičius-Žilvitis, štabo nariai Bolius Vailionis-Narsutis ir Algirdas Salinis-Skirmantas, partizanai Gediminas Urmanavičius-Pavasaris ir Stasys Kruckonis-Žvaigždikis. Jų atminimas įamžintas paminklu, prie kurio vyko minėjimas. Čia buvo padėta gėlių, uždegtą žvakę, smuiku griežé Simona Alksninytė, gitara skambino Vytautas Sakalauskas. Sveikinimo žodži taré ir už gražią iniciatyvą dékojo Lazdijų rajoно mero pavaduotojas Gintautas Kalatka. Garbës sargyboje stovéjo Seirijų Antano Zmuidzinavičiaus mokyklos moksleiviai, dainavo Alytaus buvusių tremtinių choras „Atmintis“, vadovaujamas Violetos Dumbliauskienės.

Atsargas pulkininkas Arūnas Dudavičius papasakojo, kaip kovéssi ir kieno išduoti žuvuošie partizanai. „Ką šiandien pasakytu šie vyrai? Daugelis sako: arba įvestų tvarką, arba nugriūtų... Partizanai akcentuodavo: gerbkime savo Tévynę, gerbkime savo kalbą ir papročius. Tad neuolaidžiaukime ir neleiskime žeminti žuvusiuų vardo – kalbėjo pulkininkas A. Dudavičius.

Šlavantų seniūnė Julija Misiukienė papasakojo, kaip vietinių gyventojų pastangomis buvo atstatytas bunkeris: „Ši vieta neatsirado iš niekur. Džiaugiamės, kad 2001 metais kaimo gyventojai Česlovas Burneika ir Vytautas Žilioinis iš pagarbos žu-

vusiems partizanams atstatė bunkerį. Vėliau jis sugriuvo, bet savivaldybės lėšomis, pagal jų pasakojimus, vėl buvo atstatytas“.

Kitas svarbus žygio dalyvių sustojimas – Liškiava, kurioje perlaidoti partizanai, žuvę 1945 metų pavasarį – partizaninio karo pradžioje. Partizanų suémimo prieistorę pasakojo Dainavos patriotas Alfonsas Vitkauskas: „Vyrai paémé ginklą, kurio niekada nebubo laikę rankose ir éjo ginti savo krašto nuo tų, kurių késinosis sunaikinti Lietuvą. Okupantams nepavyko sunaikinti tautos dvasios, nors žuvo 24 partizanai... Slapčia atnešė juos ir palaidojo šiose Liškiavos kapinėse“.

Prie

Kryžiaus, kurį pastatė buvęs Norilsko politinis kalinys Vytautas Kazulionis,

buvo padėta gėlių, uždegtą žvakę, Liškiavos mokyklos moksleivé Gintaré dzükų tarme paporino legendą apie Liškiavos atsuradimą, dainavo Lazdijų buvusių tremtinių choras „Žilvitis“. Už gražų istorinės atminties paminėjimą dékojo Varėnos vicemeras Giedrius Samulevičius. Turėjome progą apsilankytí Liškiavos bažnyčioje, pasigrožéti vienuolyno aplinka.

Toliau žygis tēsési

į Liepiškių kaimą, Pra-

no Aleksonio sodybą,

kur 1946 metais buvo

įsikūrusi paskutinė

Pietų Lietuvos srities

partizanų vado Juozo

Vitkaus-Kazimieraičio

vadavietė. Kai atvykome, prie paminklinio akmens jau stovéjo jaunujų šaulių garbës sargyba. Čia taip pat padéjome gėlių, de-géme žvakę, tylos minute atidavéme pagarbą žuvusiesiems.

Sveikinimo žodžius taré

Leipalingio seniūnas Antanas

Kraucevičius, partizanų vado

generolo Adolfo Ramanauskos

duktė Auksutė Ramanauskaitė-Skokauskienė, kalbėjo sodybos šeimininkas Jonas Aleksonis. Saulių vadas Gintaras Lučinskas išsamiai supažindino su Juozo Vitkaus-Kazimieraičio biografija ir nueitu kovos keliu. Gražios sodybos kieme trumpai sustojome atokvėpio minutei, kurios metu gardžiavomës kareiviška koše ir arbata.

Prie partizanų bunkerio Bestraigiskės miške

Merkinės kryžių kalnelyje

Liškiavos kapinėse pagerbtas partizanų atminimas

I Merkinės kryžių kalneli – šimtų partizanų Amžinojo poilsio vietą – vykome geros kai po pietų. Pasak V. Kazulionio, čia anksčiau buvo daba, sąvartynas. Kai 1944 metų pabaigoje prasidėjo masiniai NKVD siautėjimai, čia atveždavo partizanų kūnus ir į šią daubą suversdavo.

(keliamas į 7 psl.)

Renginio dalyviams ir svečiams dėkojo LPKTS Alytaus filialo pirminkė Stasė Tamašauskienė

Padėka

Dėkojame knygos „Tremties vaikai“ antro tomo leidybų paukojusiems:

**Danutei Joanai Tendzegolskienei – 50 eurų,
Vytautui Butkui – 50 eurų,
Adelei Akavickaitė-Strabeikienei – 50 eurų,
Stanislavai Akavickaitė-Dvaranauskienei – 50 eurų,
Albinui Mulevičiui – 20 eurų,
Vitai Jokubaitienei – 30 eurų,
Irenai Stonkienei – 30 eurų,
Nijolei Juzefai Mardosaitei – 30 eurų,
Juozui Ruikai – 50 eurų,
Felicijai Balbierytei-Karpalovai – 50 eurų,
Juozui Dereškevičiui – 50 eurų,
Jovitai Masiulienėi – 100 eurų,
Genovaitei Valei Vaidžiulytei – 50 eurų,
Alvyrai Žiliūtei – 60 eurų,
Adelei Drungilienei – 20 eurų,
Vytautui Balsiui – 100 eurų,
Zigmui Bartkui – 50 eurų,
Petrui Glinskiui – 50 eurų.**

LPKTS valdybos pirmininkė Rasa Duobaitė-Bumbulienė

Paminklas Dainavos apygardos partizanams iškils Alytuje

Rugsėjo 9 dieną Alytaus miesto savivaldybės tarybos posėdžiu salėje vyko susitikimas, kuriame svarstytais ilgai ramybės visiems nedavęs klaušimas – kur bus statomas paminklas Dainavos apygardos partizanams pagerbti. Susitikime dalyvavo Alytaus miesto bei rajono, Varėnos rajono savivaldybių merai bei administracijos, LR Vyriausybės kanclerijos, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro (LGGRTC), Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos, Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio atstovai ir kiti suinteresuoti asmenys.

Paminklai pastatyti jau aštuonioms partizanų apygardoms, likonepastatyta tik Dainavos apygardos partizanams. Jau seniai vyksta diskusijos, kur jis turėtų iškilti. Pastaruoju metu rinktasi iš trijų vietu, Merkinės, Punios, Alytaus. Ketinimus statyti paminklą Merkinėje ar Punioje palaikė ne tik Varėnos ir Alytaus rajonų merai, bet ir LGGRTC specialistai, LR Vyriausybės atstovai. Tačiau po įtaigių Laisvės kovų dalyvių: Vytauto Balsio, Vytauto Žilionio ir Vytauto Kazilionio kalbu, kad į jų – kovoju sių nuomonę, kur turi būti jamžinta

žuvusių bendražygių kova, pri-
valo būti atsižvelgta. Partizanų vado Adolfo Ramanauskos-Vanago duktė Aukštutė Ramanauskaitė-Skokauskienė taip pat teigė, jog istorinis paminklas turi atsirasti Dzūkijos sostinėje. LPKTS valdybos pirmininkė Rasa Duobaitė-Bumbulienė patikino, jog tokios pat nuomones – statyti paminklą Alytuje – yra ir didžiausia narių skaiciumi buvusius tremtinus, politinius kalinius ir Laisvės kovų dalyvius vienjanti organizacija.

Džiugu, jog susitikimo metu visi turėjo galimybę išreiškti savo nuomonę ir net trijų savivaldybių merai išreiškė norą, kad paminklas būtų statomas jų siūlomose vietose, tačiau išsiskirstė sutarę, kad paminklas stovės Alytuje. Tikimasi, jog miestovaldžia, pasitarus iš profesionalais ir suinteresuotomis pusėmis, greitai ras tinkamiausią vietą ir bus pradėti darbai.

„Kol kas konkreti paminklo stovėjimo vieta dar nepaskirta“, – teigė Alytaus miesto savivaldybės meras Vytautas Grigaravičius. Nežinoma ir kaip atrodys paminklas, turėsiantis įamžinti Dainavos apygardos partizanų kovą atminimą. Tam bus skelbiamas konkursas.

„Tremtinio“ inf.

Lietuvos Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signataro Povilo VARANAUSKO kalba, pasakyta rugsėjo 15 dieną LR Seime, minint Lietuvos Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signataro Liudviko Simutio 80-mečio jubiliejū

Liudvikas Simutis

griežtai uždraudė liesti Liudviką, net pagrassino karo lauko teismu. Priežasties neaiškino.

1955 metais Liudviką suėmė. Karinis tribunolas nuteisė jį mirties bausme. Vėliau nuosprendis buvo pakeistas 25 metų laisvės atėmimo bausme, o iš esmės – katorga. Joje Liudvikas

išbuvo 22 metus.

Likimo ironija. Grįžus iš katorgos vienas politinis kalinys, vėliau su LDDP sąrašu tapęs Lietuvos Respublikos Seimo nariu, siūlė Liudvikui, kaip turinčiam patirtį, prasiskverbtį į KGB ir zonduoti galimybę nelegaliai politinei veiklai. Liudvikas atsisakė, motyvuodamas, kad nėra organizacijos, kurioje atliekamą veiklą supratę būsimą nepriklausoma Lietuva. Katorga nepalažė Liudviko optimistinio tikėjimo Tėvynės laisve. Optimizmą stiprino bendravimas su genialiais kovotojais už žmogaus teises Sovietų sąjungoje ir visame pasaulyje – Sergejumi Kavaliovu ir Andrejumi Sacharovu bei žmona Irena. Optimizmą jis švystėjo ir pirmajame buvusių partizanų suvažiavime, kurį surengė „Tremtinio“ klubas „Šilelio“ salėje, Kaune, 1989 metais. Tada Liudvikas kalbėjo: „Aš, šešių vaikų tėvas, kurį vyriausiajam dešimt, o jau niausiajam – pusė metų, ilgai išbuves lageriuose, tikiu Lietuvos ateitim. Tikėkime tuo visi“.

Grįžęs iš katorgos Liudvikas porą metų buvo Kalvarijos bažnyčios zakristijonu. Vėliau, iki 1990 metų, dirbo Kauno hidrogeologinėje ekspedicijoje.

I Aukštutės Tarybą išrinktas Kauno Šančių rinkiminėje apygardoje Nr. 31. Jis remė Lietuvos persitvarkymo Sąjūdis ir „Tremtinio“ klubas. Išrinktas pirmajame ture, kaip ir visi šešiolika Kauno Sąjūdžio remti kandidatai. Oponentai bandė sukelti visuomenėje nepasitikėjimą Liudviku dėl nukauto okupanto. I tai jis, dalyvaudamas TV laidoje, atkirto: „Ne aš važiavau į Smolensko miškus jo medžioti, bet jis atvažiavo Lietuvą manęs medžioti. Medžioklėje ir žuvo“.

Aukštutės Taryboje Liudvikas visą laiką dirbo nuo-

latinėje Piliečių teisių ir tautybų reikalų komisijoje, nors susikūrus frakcijoms komisiją sudėtys buvo peržiūrėtos. Tada ir aš buvau perkeltas į ją iš Švietimo, mokslo ir kultūros komisijos. Liudvikas pasižymėjo tolerancija, vertino pašnekovo mintį, jos naudą Lietuvai, o ne tautybę ar partinę priklausomybę. Nesibaidė buvusių komunistų. Buvo šalinninkas vientiso ištisinio fronto kovoje už Lietuvos nepriklausomybę. Ištikimas Lietuvos laisvės kovos sajūdžio 1949 metų vasario 16 dienos Deklaracijai. Pasiraše Lietuvos Respublikos Aukštutės Tarybos deputatų kreipimasi „Į mielus Lietuvos žmones“. Leiskite iš dalies priminti dar dabar aktualų turinį: „Supraskime – rinkimai baigėsi. Kviečiame Jus nerinkti jokių parašų. Būkime vieningi ir nesukelkime atgimstančiai Lietuvai pavojaus... Kviečiame Jus – ir lietuvius, ir kitų tautinių bendrijų žmones – nuosirdžiam broliškam darbui... Vienytis naujos ir nepriklausomos Lietuvos labui“. Šio dokumento nepasiraše tik vienas deputatas.

Su nuosirdžia šypsena leiskite atkreipti dėmesį į tai, kad viena jo duktė patikrino tėčio toleranciją į bendratautiskumą. Pagal studijų mainų programą nuvykusi į Italiją ištekėjo, nutraukė studijas. Dievas davė Liudvikui per ją tris vaiakaičius. Jis tarė: „Asmeninė laime ir meilė reiškia meilę Lietuvai“. Gaila, kad šią meilę išskyre mirtis. Duktė su vaikučiais grįžo ir verčiasi italių kalbos vertimais. Gaila, kad šioje garbingoje šeimoje jau dvi našlės. Tokia proga paprašykime Dievo palaimos, kad ne našlių daugėtų, o vaikaičių. Visi šeši Liudviko su nuostabiaja žmona Irena užauginti vaikai bėgė įvairius mokslus. Dabar gyvena ir dirba Lietuvoje.

O apie jų tėtį dar galima priminti, kad po 1991-ųjų Sausio 13-osios, kruvinoko sekmadienio, ir rugpjūčio 17-osios pucio jis pakartotinai prisiekė kaip karys savanoris. Iki mirties buvo Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos aktyvus narys. Apdovanotas šios organizacijos, Vyčio Kryžiaus ordinu bei kitais valstybiniais apdovanojimais. Taip pat įvairių visuomeninių organizacijų garbės ženklais.

Kartu su mama Tadas, Indrė, Algirdas, Audra, Sigita, Rokas gali ne tik didžiuotis savo tėčiu, bet sekti garbingu jo pavyzdžiu.

Įvykiai, komentarai

Ukraina vykdo Minsko susitarimus. O Rusija?

Paskutinės vasaros dienos Kijeve buvo karštos: Ukrainos Aukščiausioje Radoje tąkart buvo svarstomas Konstitucijos pataisos, kurios numatytos Minsko susitarimuose, skirtuose pabaigti krauso liejimą Ukrainos rytuose, kur Rusijos remiami separatistai užgrobė valdžią Donecko ir Luhansko regionuose. Deja, radikaliai nusiteikę kraštininkų pažiūrų piliečiai mieste sukelė riaušes, per kurias susprogdino kovinę granatą. Buvo mirtinai sužaloti keli pareigūnai, iš kurių vienas mirė netrukus, o kiti du – vėliau ligoninėje. Riaušininkai reikalavo nepriimti sprendimo, numatančio iki 2015 m. galio įtvirtinti šalies valdymo decentralizaciją (nors tai buvo sutarta Minske). Oficialioji Kijevo valdžia su prezidentu P. Porošenka priešakyje pasmerkė riaušininkų veiksmus ir padėjo būtinai išaiškinti asmenis, dėl kurių kaltės žuvo pareigūnai. (Netrukus taip ir įvyko.) Vis dėlto keista štai kas – kodėl Kremliaus neišpūtė šio didelio incidento? Juk tai buvo puiki proga pademonstruoti pasaullui, neva, kokia anarchija Ukrainoje, kokia beviltiška, situacijos šalyje nevaldantivaldžia ir kokie baisūs teroristai diktuoja gyvenimo taisykles. Gerai pagalvojus, stebėtis nė-

ra ko: Kremliaus, nors ir nepraleido progos įgelti Kijevui, negalėjo pūsti burbulą – juk tuo jis būtų parodės, jog Poprošenka laikosi Minske pasirašytų susitarimų bet kokia kaina, netgi nenuolaidžiaudamas kraštinėms jėgomis, tokiomis, kaip „Pravyj sektor“. Kitaip sakant, tai būtų spryti į savo vartus.

Kaip laimėjo ir ką prarado Kijevas, Aukščiausioje Radoje priėmės Konstitucijos pataisas? Visų pirma, Vakarams nebeliko jokių pretekstų priešaukštanti Porošenkai, kad nevykdomas vienas svarbus Minsko susitarimas, kuriuo regionams būtų suteikiama daugiau ekonominio savarankiškumo, daugiau galių teisėsaugos srityje. Nors pabrežiama, kad kalbama apie visą Ukrainą, aišku, jog labiausiai savarankiškumo reikalautoja – rusų separatistų kontroliuojami Donecko ir Luhansko regionai.

Spalio 25 d. šalyje turi įvykti vietas rinkimai, o juose išrinktai vietas valdžiai būtų leidžiamos rinkti mokesčius ir skirstyti biudžetą. Atkreipkite dėmesį – nieko nekalbama apie politinį savarankiškumą: Ukrainos prezidentas P. Porošenka nuolat kartoja, kad pakeitimai nesuteikia jokių politinių galių vietas taryboms su-

tifederalizacijos kryptimi, o jei paaiškėtų, jog jų veikla kenkia šalies teritoriniam vientisumu, prezidentas pasinaudotų įstatymu jam suteikta teise stabdyti tokį tarybą galią. Žinoma, Maskva labai norėjo kitokiu pakaitimui, kurie padėtu pamatus Ukrainos federalizacijai ir leistų separatistams naujotis autonomijos statusu, tačiau dabar teks tenkintis salyginiems ekonominio savarankiškumo prielaidomis. Atrodo, nepavyko Maskvai pasiekti ir to, kad separatistai turėtų višką politinį savarankiškumą, tačiau ekonomikos rūpesčiai gultų ant Kijевo pečių. Dabar gi separatistams teks patiemis ir mokesčius surinkti, ir biudžetą paskirstyti. Bet svarbiausia, kad Kremliai nelieka jokios erdvės reikšti „argumentus“, neva, Kijevas nesilaiko Minsko susitarimų.

O realybė tokia: Ukraina iki šiol nekontroliuoja nei Donecko, nei Luhansko regionų, nei didelės dalies sienos su Rusija, per kurią ši veža separatistams „humanitarinę“ pagalbą, kuri kažkodėl vis suaktyvina karinius rusų separatistų veiksmus. Bet juk pagal Minsko susitarimus, šios sienos kontrolę Maskva turėjo grąžinti Kijevui, deja, negrąžino. Todėl yra pagrindo manyti, Viduržemio jūroje. Galbūt

kad ir Rusijos padaryti pakeitimai separatistų vadovybėje (karinių instruktorių ir vadų atsaukimas) téra bandymas dumti akis, tikintis, kad padėti pasienyje pavyks išlaikyti nepakitusią. Rusijos kariai Sirijoje? Kodėl?

Ir dar viena naujiena, neseniai pasirodžiusi įvairose informacijos priemonė – Sirijoje pastebėti Rusijos kariai su ginkluote ir kovine technika. Ką tai galėtų reikšti, suskaudo galvos politikams ir politikos apžvalgininkams? Ar Rusija nutarė „nesavanaudiškai“ padėti Asadui kovoti su sukilėliais, tuo suvaržant ISIS kovo tojų galimybes, ar ji nutarė nebelaukti, kol konfliktas bus išspręstas be tiesioginio Rusijos dalyvavimo tame?

Beje, sakyti, kad Rusija neturi nieko bendra su šiuo konfliktu, būtų absurdas: juk dar nuo senų sovietinių laikų Rusija (tuo metu – Sovietų Sąjunga) buvo geras Sirijos draugas ir investuotojas, o ir vėliau Rusija rėmė Asadą, ginklavojį, užstojo tarptautinėje arenėje ir t. t. Žinoma, jis tai darė ne už „ačiū“ – Sirijoje Rusija turi karinę bazę (Rusijos karinio laivyno Materialinio ir techninio aprūpinimo centras Tartuso uoste), kuri yra vienintelė Viduržemio jūroje. Galbūt

Kremliaus strategai sumojo, kad prasidėjusi nelegalų, užplūdisi Europą iš šio konflikto zonas, krizė gali būti sprengžiama kariniu Vakaru valstybių įsikišimu, siekiant nuversti Asadą ir baigtis pilietinį karą Sirijoje (tai būtų vienos priežasties, sukėlusios nelegalų antplūdį, panaikinimas). Tuomet, be abejo, kiltų klausimų dėl Rusijos interesų likimo Sirijoje. Be to, kažkada Putinas įkalbėjo Asadą sunaikinti cheminių ginklų, todėl neprireikė JAV kariuomenės įsikišimo – visas pasaulis tuomet buvo sužavėtas Putino „taikdariškumu“.

O kol kas galima pasvarstyti ir tokį Rusijos suinteresuotumą pasiūsti karius į Siriją (be abejo, su Asado žinia): Kremliai reikia užtęsti kiek įmanoma ilgiau nelegalų iš Azijos ir Afrikos krizę, kuri tapo didžiausiu galvos skausmu visai Europos Sąjungai. O kol ES varsta ir pykstasi, galima toliau vykdyti savo ambicingus planus siekiant tapti Europos hegemonu. Ir dėl Ukrainos raimau – juk dabar finansinės pagalbos iš ES Ukraina gali tikėtis vis mažiau, nes pinigų reikės sprendžiant nelegalų problemas, kurios dar labiau paastrės atšalus orams.

Gintaras MARKEVIČIUS

Lietuvoje jau veikia NATO vadavietė

Rugsėjo 3 dieną Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė drauge su Lietuvoje viešėjusiu NATO generaliniu sekretoriumi Jensu Stoltenbergu dalyvavo iškilmingoje NATO pajėgų integravimo vadavietės atidarymo ceremonijoje. Vilniuje vykusi ceremonija žymi NATO vadaviečių aktyvavimą ne tik mūsų šalyje, bet ir Latvijoje, Estijoje, Lenkijoje, Rumunijoje, Bulgarijoje. Prezidentės teigimu, tai, jog apie NATO vadaviečių išteigimą regione skelbiama būtent iš Lietuvos, rodo, kad Aljansas vertina mūsų šalies lyderystę ir nuveiktus darbus stiprinant regiono saugumą. „Šiandien Lietuvoje ir dar penkiose regiono valstybėse aktyvuojamos vadavietės siunčia stiprų signalą, jog esame pasirengę reaguoti ir atremti bet kokias grėsmes. NATO išlieka vieningas ir efektyvus“, – sakė Prezidentė.

NATO vadavietė dar labiau sustiprins šalies saugumą. Ji stebės saugumo padėti aplink Lietuvą, o iškilus būtinybei užtikrins operatyvų NATO itin aukštos parenčties greitojo reagavimo pajėgos.

Ceremonijoje dalyvavę Krašto apsaugos ministras agavimo pajėgų dislokavimą mūsų šalyje. Jos į Lietuvą atvykti galės per 48 valandas. Vadavietė prisijungs ir prie NATO karinių pratybų organizavimo. Jau spalio mėnesį Baltijos šalyse įvyks plataus masto pratybos, kuriose dalyvaus NATO itin aukštos parenčties greitojo reagavimo pajėgos. Savo pajėgumus Lietuvoje jos išbandys pirmą kartą. Lietuvos ir sąjungininkų kariai mokysis atsakyti ir į hibridinio karo keliamas grėsmes. Tai – pirmosios tokio pobūdžio pratybos Aljanso istorijoje.

Prezidentė taip pat pabrėžė, jog NATO vadavietės išteigtos praėjus vos metams po Velso viršinių susitikimo. Tai reiškia, kad Aljansas supranta mūsų regionui kylančias grėsmes ir laiku imasi visų būtinų priemonių joms atremti. Sąjungininkams įgyvendinant Velso susitarimus į Lietuvą jau atsiųstos NATO rotacinių pajėgos, rengiamasi dislokuoti sunkiąją techniką, aktyvuojamos itin aukštos parenčties NATO greitojo reagavimo pajėgos.

Ceremonijoje dalyvavę Krašto apsaugos ministras

Juozas Olekas ir Lietuvos karinės vadas generolas leitenantas Jonas Vytautas Žukas pabrėžė šio įvykio svarbą. Pastarasis kalbėjo apie praktinę NATO štabo reikšmę stiprinant Lietuvos ir platesnio regiono gynybą. Vadas taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad praėjus veikti štabui NATO pajėgų veikla Lietuvoje taps labiau integruota ir geriau koordinuojama. „Kariniu požiūriu, NATO vadavietė užtikrins geresnę sąveiką su aukštėsnėmis Aljanso vadavietėmis, sudarys mums salygas greičiau ir geriau suteikti priimančiosios šalies paramą atvykstančioms sąjungininkų pajėgoms, geriau integruti jas į pasirengimą koletyvinei Lietuvos gynybai ir į jos vykdymą“, – sakė kario menės vadas.

Sprendimą dėl šešių NATO pajėgų integravimo vienetų steigimo Aljanso valstybėse – Bulgarijoje, Estijoje, Latvijoje, Lenkijoje, Lietuvėje ir Rumunijoje – NATO šalių ir vyriausybių vadovai priėmė praėjusiais metais Velso viršinių susitikime. Visi šeši vienetai oficialiai aktyvuoti nuo rugsėjo 1 dienos.

Planuojama, kad visą operacinių pajėgumų šie vienetai pasieks iki 2016 metais Varšuvos viensėdžio NATO viršinių susitikimo.

NATO pajėgų integravimo vienetai – tai nedideli pajėgų vadovavimo ir valdymo štabai, kurių svarbiausia užduotis – prireikus, užtikrinti NATO itin aukštos parenčties pajėgų ir papildomų greitojo reagavimo elementų dislokavimą regione.

Šie kariniai štabai bus atsakingi už potencialaus sąjungininkų pastiprinimo planavimą, sąjungininkų pajėgų pratybas ir joms reikalingos paramos teikimą, taip pat už ryšių tarp nacionalinių ir daugianacionalinių NATO pajėgų palaikymą.

NATO pajėgų integravimo vienetas Lietuvoje veiks kaip tarpininkas sąveikai tarp nacionalinių ir regione dislokuotų sąjungininkų pajėgų užtikrinti. Vienetas prisiėdės

prie bendru su sąjungininkais pratybų ir mokymų ir palaikei ryšį su NATO operaciniems vadavietėmis.

Lietuvoje veikiantis tarpautinis vieneto personalas, bendradarbiaudamas su nacionalinėmis pajėgomis ir institucijomis, nustatys šalyje esančios transporto jungtis, svarbiausią logistikę ir kitos pasiskirties infrastruktūrą, kad būtų įvykdytas kuo greitesnis NATO greitojo reagavimo pajėgų perdislokavimas į Baltijos valstybių regioną.

NATO pajėgų integravimo vienetai Vilniuje sudarys apie 40 karių, iš kurių maždaug pusę deleguoti sąjungininkų. Planuojama, kad štabai dirbs atstovai iš daugiau nei 10 NATO valstybių. NATO pajėgų integravimo vienetai Vilniuje vadovauja Danijos kariuomenės pulkininkas Jakobas Sogardas Larsenas, jo pavaduotojo pareigas eina Lietuvos karininkas pulkininkas leitenantas Mindugas Petkevičius.

**Parengta pagal
Prezidentės ir Krašto
apsaugos ministerijos
spaudos tarnybų informaciją**

Neblėstanti Dovydaicių tradicija

Runkių miške, prie paminklo okupantų sunaikintam Runkių kaimui ir Dovydaicių sodybai atminti, skamba „Lietuva brangi“ ir Dovydaicių giminės himnas „Kiek rovė, ne išrovė“. Tradicinis „susibėgimas“ baigėsi, giminės kraunasi į mašinėles dešrų, pyragų likučius, puodus, šaukštus, baldus ir išsiskirsto į namus Po višą Lietuvą. Dalyvavo 45 iš 120 galimų. Alkoholio išgerta nepilna „plečkutė“ (0,2 l) ir liko netycia atkimštasis vyno butelis... bet kalbę, juoką, prisiminimą ir ispūdžių buvo daug.

Ši puiki tradicija gimė dar Nepriklausomos Lietuvos metais, kai Dovydaicių giminė susirinko į šv. Baltramiejaus atlaidus Višakio Rūdoje, o po pamaldų – į netoli esančius Runkius. Miškų apsuptyje, senųjų Dovydaicių erdviamė kieme gimė 15 vaikų. Užaugo 7 sūnūs – Pranas, Juozas, Antanas, Pijus, Vincas, Jonas, Jurgis ir duktė Magdalena. Šeima buvo vieninga, sunkiai ir atakliai dirbo, mokėsi, skaitė knygas. Buvo gerbiami ir žinomi žmonės.

Nors išsiskirstė, susikūrė savo gyvenimus ir gyveno toli vienas nuo kito, kasmet dauguma susirinkdavo su šeimomis jei ne į Runkius, tai pas mokytoją Magdaleną – seserį – Kamšuose, prie Kalvarijos.

Prano sūnūs Jonas, būsimasis rašytojas, tapęs karo lakūnu, praskrisdavo virš Runkų sparnais mojuodamas. Vieną kartą net išmetė „susibėgusiųjų“ sąrašą, prie plutos prirešta...

Po karo, trėmimų ir šaudymų, giminė vėl susirinko tik 1968 metų gegužės 19-ąją. Energinosios mokytojos Eleonoros iniciatyva ir pastangomis Aleksote, Žemės ūkio technikumo salėje sukviesti ir dalyvavo 66 žmonės. Trys kartos – tėvai, vaikai ir vaikaičiai. Šis suvažiavimas ypatingas tuo, kad susirinko beveik visi Dovydaicių, išgyvenę dvi okupacijas, karo ir pokario siaubą, kalėjimus, lagerius, tremtį. Nebuvo tik dėdės Prano – profesoriaus, Lietuvos Tarybos nario, Vasario 16-osios Akto signataro, III Ministrų kabineto pirmininko, visuomenės veikėjo. Jis sušaudytas 1941 metų lapkričio 4 dieną Sverdlovsko kalėjime, kapas sunaikintas. Nebuvo ir dėdės Juozo, puikaus ūkininko iš Tabariškių, kurį girtas okupantų karininkas nušovė 1945 metų gegužės 19 dieną, „Pergalės dieną“ paminėdamas. Savanoris dėdė Vincas žuvo dar 1920 metų spalio 20 dieną Valkininkuose, kovose su lenkų legionieriais. Jų atminimas pa-

gerbtas iškilminga tyla.

Kitas suvažiavimas 1970 metais vyko išlaikius tradiciją jau Runkiuose, per šv. Baltramieju. Nors išsvetimų valdomuose namuose. Atvyko 41 žmogus. Kitais metais vėl susirinkome Runkiuose. Keletą kartų suvažiavimas vyko pastetą Magdaleną, kartą Marijampolėje (tuomet Kapsuke), pas inžinierių Rimantą, pusbrolių, žymų buriuotojų. O kartą net Mikeriuose, Anykščių rajone, kaime pas menininkus – dėdės Prano vaikaitę Aukšę ir Joną Žukus.

Bet Runkiai nyko ir ne tik nuo tremties ar žudymo... Į miškus atsikraustė 108-asis desantinis pulkas, 1972 metais pakeitės tėviškę užėmusią giriņinkiją. Išikūrė aviacijos ir karinės basės, gyventojai iškeldinami iš kaimo. Šalia Dovydaitynės išrengtas lėktuvų pakiliimo takas, skrydžių valdymo stotis. Išrengta slapta pozeminių vadavietė. Desantininkai ten kūrėsi visiems laikams – „zdesj, teperj i navsegda“. Pastatai buvo žiauriai niokojami. Giminės pasididžiavimas – devynių kambarių troba su gankelėmis, ant kurių mėgo šildytis saulėje žalčiai, girtų karininkų sudeginta. Tvoros išgruovo ir supupo. Tik vartai, nors ir aplieisti, bet buvo naudojami pulko kiaulidėms. Kareivinių atliekomis šeriamos kiaulės buvo „aukso gysla“.

Paskutinis Runkių gyventojas iškeldintas 1976 metais. Runkiai tapo saugoma zona, į kurią draudžiama ižengti. Skraidė sunkieji bombonešiai, todėl ir giminės susitikimai ilgus metus buvo rengiami kitur.

1980 metų suvažiavimas Kamšuose buvo neeilinis – iškilmingai paminėtas garsaus tautosakos rinkėjo Jurgio Dovydaicio 80-mečio jubiliejus. Jurgiu šeima vienintelė liko nepaliesta represijų, nes dar 1940 metais, grąžinus Vilnių, išvyko ten mokytojauti. Dédé Jurgis surinko apie 150 tūkstančių dainų, tautosakos kūrinių. Ypač domėjos pasakomis sudainuojamaisiais intarpais. Išleisti net keturių parengti tautosakos rinkiniai. Visa tai saugoma Lietuvių kalbos ir literatūros instituto tautosakos rankraštyne. Daug vėliau, 1997 metais, jam paskirta Valstybinė Jono Basanavičiaus premija.

1993 metais paskutinis okupantų kareivis paliko Lietuvą. Į Išniekintą žemę su degesių liekanomis grįžo šeimininkai. Mūsų sulaukė ir išliko tik senojo obelis.

Kazlų Rūdos miškų ūkis 1996 metais Dovydaicių sody-

bos vietoje išrengė atminimo lentą Vasario 16-osios Akto signatarui Pranui Dovydaiciui atminti. Vėliau, 2007 metais, ji papildyta ir įrašu apie tautosakininką, Jono Basanavičiaus premijos laureatą Jurgį Dovydaicių. Valstybės lėšomis pastatytas ženklas su Gedimino stulpais signatarui atminti.

Ypatingas giminės suvažiavimas vyko minint signataro, prof. Prano nužudymo 70-metį. Į Višakio Rūdą ir Kamšus susirinko ne tik giminės, bet ir Vasario 16-osios Akto signatarų klubo pirmininkas R. Gulbinas, kiti nariai, buvę Runkių kaimo gyventojai. Pusbrolių inžinieriai Jono ir Rimanto bei daktaro Vytauto pastangomis sodybos vietoje pastatytas paminklas su užrašu: „Nužudytiems, ištremties ir nugariauto Runkių kaimo gyventojams atminti. 1945–1976 metais kaimė buvo 12 sodybų, gyveno 76 žmonės“.

Nemažai giminėi susirinko 2011-ųjų spalį, perlaidojant partizaną, Vyčio Kryžiaus ordino kavalierį Joną Dovydaicių i Petrasinėn Memorialą. Jo šeima – pirmoji ir vienintelė Lietuvoje, kurioje trys žmonės apdovanoti Vyčio Kryžiaus ordinu – Jonas, Malvina ir Stasys.

Neeiliniai giminės „susibėgimai“ vyko ir pagerbiant 1919 metų savanorių Vincą Dovydaicių – Šaulių žvaigždės ordino kavalierį. Dar 1999 metais Kauko įgulos karininkų ramovėje buvo paminėtos jo gimimo 100-osios metinės. 2013 metų spalio 18 dieną Kauno Aukštųjų Šančių karių kapuose giminės pagerbė jo atminimą, dalyvaujant gausiai susirinkusiems Kauno rinktinės šauliams, jaunesniems šauliukams, „Aušros“ gimnazijos moksleiviams. Spalio 19-ąją, rytojaus dieną, Valkininkuose, kur Vincas buvo mirtinai sužeistas, autokos šv. Mišios, atidengta atminimo lenta, o Valkininkų klube dalyvaujant LR Seimo nariui L. Kazlavickui, šauliams, „Aušros“ gimnazijos moksleiviams vyko minėjimas, filmo apie „Aušros“ gimnaziją, iš kurios savanorių būti išėjo Vincas, peržiūra. Rengini organizuojant daug prisidėjo gerb. Kazlavickas, Rimvydas Ginkus, LŠS Kauno rinktinės vadas ats. ltn. Minvydas Mikalauskas, šaulys Stasys Ignatavičius.

Runkiuose susitikimą šiemet organizavo pusbroliai Rimantas iš Marijampolės ir Kazimieras Algirdas iš Kauno. Kai visi atsibuciavo ir patogiai išsitaikė didžiulėje palapinėje,

Sveikiname

Sveikiname Lionginą ŠNIUKIENĘ 90-ojo ir Albertą VINDIGĮ – 85-ojo jubilejaus proga. Linkime sveikatos, stiprybės ir Dievo palaimos.

LPKTS Palangos filialas

Jubiliejinio gimtadienio proga nuoširdžiai sveikiname LPKTS Jonavos filialo nares:

**Filomeną GEZEVIČIENĘ – 85-ojo,
Marijoną MACKELIENĘ – 80-ojo,
Vidą GUMBREVIČIENĘ – 55-ojo.**

Linkime stiprios sveikatos, neblėstančios energijos, visokeriopos sėkmės ir Aukščiausiojo globos.

LPKTS Jonavos filialas

Dovydaicių giminė prie paminklo Vasario 16-osios Akto signatarui prof. Pranui Dovydaiciui Višakio Rūdos bažnyčios šventoriuje

Rimantas norėjo pradėti susitikimą pagal scenarijų, bet energingoji Elena, „einanti“ tik 92-uosis, kaip pratusi pati pradėjo kalbą ir pristatė labai sėkmingai besimokančią Indrę Dovydaitytę iš Babtų ir savanorių Evaldą Zakarevičių iš Plutiškių, kuris jau nuo rugpjūčio 24-osios tarnauja Lietuvos kariuomenėje. Ir vėl savanoriškai!

Rimantas paskelbė, kad naujai papildyta ir pakartotinai išleista knygėlė „Runkių kaimo Dovydaicių iš arčiau“. Zita Dovydaitytė pasistengė ir suvažiavimo metu pateikė surprizą – knygą „Keliai iš... ir į namus“, kuri iliustruota net 117 nuotraukų ir aprašo Dovydaicių giminės, ypač Antano šeimos likimą. Knygą išleisti padėjo Rita Dagienė, Rimantas iš Marijampolės ir Vytautas iš Tabariškių.

Buvo daug skanaus maisto, aktyvi birutietė Rita Dagienė net puodą kopūstų su dešrelėmis atgabeno. Po to ji, kaip ir kituose suvažiavimuose, trumpai paminėjo antrosios kartos senuosis Dovydaicius, kurių jau nei vieno néra tarp gyvujų. Po signataro Prano, žinomo ir gerbiamio visoje Lietuvoje, Rita priminė: mokytojų, tautosakos rinkėjų Jurgį, Pijų – savanorių nuo 1919 metų, pulkinin-

ką leitenantą, Lietuvos automobilinės vadą. Jis išsiustas į „kursus Maskvoje“, suimtas kaip ir kiti aukštieji karininkai, bet liko gyvas. Ūkininkas Juozas, 1945 metais okupantų nušautas. Ūkininkas Jonas, kurio namuose garsusis partizanas Juozas Lukša-Skirmantas iškūrė Birutės rinktinę, sunaikinus jo sodybą, partizanavo, buvo suimtas, žiauriai kankintas, kalėjo Konclageryje, tremtyje, bet liko gyvas. Tėviškės šeimininkas, ūkininkas Antanas dar 1940 metais buvo suimtas, bet sugebėjo pabėgti, o nuo 1945-ųjų jau slapstėsi. Keturi Antano šeimos nariai 1946 metų vasario 18 dieną ištremti, likusieji slapstėsi, mokėsi, dirbo, gelbėjo siuntiniai savuosius. Sesers Magdalenos šeima ilgus metus slapstėsi.

Gaila, kad suvažiavime negalėjo dalyvauti vilnietė Marija, Auštrevičių Irūta – Kašienė, kiti pasiligojusieji.

Išskrido jau gandrai, praėjo šv. Baltramiejaus atlaidai ir smagus Dovydaicių giminės susitikimas Runkiuose, bet jau galvojame, kas organizuos kitą susitikimą. Dabar jaunimo eilė. Labai keista, bet per karščius nenuvyto gėlės prie paminklo Runkių kaimui. Pačiai steme jas išvažiuodami.

Stasys DOVYDAITIS

Damušių šeimos istorija

Pabaiga.

Pradžia Nr. 34 (1152)

Apie 1947 metų lapkričio 14-osios tremties rytą pasakoją Pijus Damušis:

„Pirmasis sustojimas buvo Slavikuose, prie bažnyčios aikštės. Be mūsų ten jau buvo atvykę keli vežimai: Ronų šeimos iš Juodupėnų ir Dailidžių iš Pervazninkų kaimo. Kitų nepažinome. Visą dieną laukėme mašinos, atvykstančios iš Kidulių. Jai nepasirodžius, stribai iškinkė mūsų arklius ir išjojo į Kidulius. Po kiek laiko stribai sugrįžo. Graudu buvo žiūrėti į prižiūrėtus ir numylėtus arklius: jų šonai buvo supardyti batų kulnais, nugaros šlapios nuo prakaito, iš nasrų drito putos su krauju. Supratome, kad jie buvo genami didžiulių greičiu per mišką, nes stribai bijojo, kad neužpultu partizanai. Stribams grįžus, neužlgo pasirodė ir mašinos. Susodino mus visus į atvirus sunkvežimius, sumetėme daiktus, ir išežė Vilkaviškio geležinkelio stoties link. Ten pasitiko sutema, tremiamų žmonių buvo labai daug, girdėjosi dejonės, verksmai, klyksmai, vaikų ir motinų ašaros. Atrodė, kad susirinko visa Lietuva. Mašinos rikiavosi prie gyvuliniai vagonai, į juos rusų kareiviai, stumdamai šautuvų buožėmis, laipino žmones, vaikus ir suaugusius. Supratome, kad greitai iš jų neišlipsite. Po kurio laiko ešelonas pajudėjo nežinoma ir mums nesuprantama kryptimi. Nuotaikavagonuose buvo nenu sakoma: kas giedojo, kas verkė, o kažkas garsiai meldėsi.

Mūsų kelionė truko iki ryto. Lentvaryje buvome išlaipinti ir suvaryti į raudonų plėtyrų pastatą. Jame išgyvenome apie dvi savaites. Miegojome ant sodo daiktų, kuriuos turėjome, ten mama sutvarkė kiaulės mėsą. Ji visada buvo darbštū, ūkiška ir rūpestinga. Žinojo, kad mūsų laukia ilgas ir varginantis keliai. Pavadinčiau kančios, pažeminiomo, paniekinimo, žmogiško orumo, sutryptu KGB batais keliu.

Galiausiai, vėl susodino į tuos pačius gyvuliniai vagonus, užrakino duris, ir ešelonas pajudėjo Maskvos link. Nenu sakomas jausmas buvo sėdėti vagone, pilname kenčiančiu, verkiančiu, sergančiu, besi meldžiančiu, dainuojančiu žmonių... Kur tas dulkėtas traukinys taip toli nukeliaavo...

Kartą prie buržuiskos durelių šildžiausi sušalusias rankas. Traukiniui truktelėjus, suklupau, o rankos prilipo prie įkaitusiu durelių. Pervėrė neapsakomas skausmas, rankelės degė, skaudėjo, perstėjo, bet ken-

čiau ir garsiai neverkiau, kad mama mažiau pergyventų. Kai pagalvoju, gal ir skausmas buvo mažesnis, nes mama buvo kartu. Ji tepė mano žaizdotas rankas avies lajumi, nes apie kitokius vaistus vagone buvo galima tik pasvajoti. Žaizdos užgijo, randų ant rankų neliko, bet širdyje juos jaučiu iki šiol.

Mūsų šeimai Baikalo rajo ne, Tumenės srityje, buvo pa skirta dirbtų į Bačelino medžio apdirbimo įmonę. Dar 130 kilometrų mums reikėjo, kad nusigautume į pastovią gyvenimo ir darbo vietą. Spaudžiant stipriam šalčiui, sniegui, buvome susodinti į atviras automašinas ir vežami. Kai jos jau važiuoti savo eiga negalėjo, buvo tempiamos galingų traktorių, tuo metu vadinamais „Stalinecais“. Vilko mašinas dvi paros. Retsykiai sustodavo, kad mes galėtume pasivaišinti arbata ir duona, tik, deja, tai buvo ne lietuviška „Arbatinė“, o karšto vandens katilas su kriaukšlele sudžiūvusios duonos. Mums ir tai buvo atgaiva kūnui. Nutvilydavo šilumos bangą, o duona prilygdavo burnoje tirpstantiems mamos Lietuvoje keptiems sausainiams.

Pagaliau mes atsidūrėme Bačeline. Apgyvendino barakuose, kur prasidėjo tikrasis bado, šalčio, siaubo ir ligų kūpinas gyvenimas. Po metų aš pradėjau lankytis mokyklą. Moksłai sekėsi neblogai. Nors visos pamokos buvo dėstomos rusų kalba, aš ją jau buvau neblogai pramokęs. Brolis Jurgis mokytis neturėjo kada, pagal metus jis jau tiko dirbtį miške kartu su vyriausiu broliu Juozu. Jam tada buvo keturiolika, o Juozui – devyniolika. Jis buvo mūsų šeimos ramstis, šeimos galva, tėvas – kaip pavadins taip nepagadins. Lietuvoje Juozas jau buvo spėjės baigti keletą klasių, mokėjo rusų kalbą. Padėdavo mama susikalbėti suvietiniai viršininkais, derinti įvairius klausimus. Be jo mums būtų buvę dar sunkiai.

Pirmieji metai buvo žiauraus bado laikas. Aš susirgau mažakraujyste. Buvau labai išsekės. Teko gulėti Baikaloligoninėje. Negalėjau vaikšioti ir stovėti, kojos linkdavo per keilius. Pamenu, kaip mama ant rankų mane, dešimties metų berniuką, parnešė iš ligoninės apie dvidešimt kilometrų – iš Baikalo į Bačeliną. Tuo metu nesupratau, kas buvo mama sunkiau: nešti ar kovoti su minimi, kad mano gyvybė gėsta. Kai mama parsinešė mane į namus (jeigu baraką galima pavaudinti namais, o gultus – lova), aš jaučiausiai laimingas šalia mamos, nors keturis mėnesius

Damušių šeima. Kulimesovas, 1955 metai

negalėjau vaikšioti. Gydytojų nurodymai buvo griežti: sveika mityba, poilsis. Mamai teko vėl sunkiausia užduotis mus maitinti, ji paskutinius rūbus, patalynę, atsivežtą iš Lietuvos, keitė į bulves ir burokelius. Dievas pasigailėjo manęs ir mūsų šeimos.

Man pasveikus, mus iš Bačelino perkėlė gyventi į Kulimesovo kaimą, kur buvo įsikūrusi Uralcko medžio apdirbimo gamykla. Čia likome gyventi iki pat tremties pabaigos, 1957 metų.

Lankydamas mokyklą, turėjau aistrą ne tik knygoms (iki dabar esu išsaugoja knygą kurią gavau už gerą mokymąsi), bet ir muzikai. Brolis Juozas puikiai grojo akordeonu, armonika. Žavėdavausi juo, klausydavau ir svajodavau pats taip išmokti groti. Likimas lėmė, kad kaime gyveno Antrojo pasaulinio karo rusų kareivis Anatolijus Zavaljavas. Jis turėjo seną armoniką, kuri man padaibiausiai rūpėjo. Armonikos apacią buvo persauta: kaip pasakojo kareivis Anatolijus, ją peršovė vokiečių snaiperis. Nesvarbu, kad ji buvo skylėta, sena ir aplūžus, bet man labai patiko. Tai pastebėjo Anatolijus ir ją man padovanojo. Džiaugsmui nebuvu ribų, prasidėjo ne tik mano moksłai kaip ja groti, bet grojimas tapo mano „verslu“. Grojau rusams „večerinkose“, jie man atsilygindavo agurkais, burokeliiais, kopūstais.

1954 metais mūsų šeimai aplankė didžiulis džiaugsmas – iš Gorkio lagerio grįžo tėtis. Po Stalino mirties daug kas pasikeitė. Aš, kaip nepilnametis, ir tėtis buvome reabilituoti, galėjome grįžti į Lietuvą. Beje, tėtis buvo nuteistas 7 metus kalėti, tačiau be tremties, tad pas

mus atyko savo noru. Mintyse matėme savo namus, obelis po langu, žydičias alyvas, syruojančius rugių laukus ir Šešupės krantus. Tačiau išskilo darviena problema: mama negalėjo važiuoti, nes dar buvo nereabilituota, tai yra vis dar Lietuvos prieš. Žygių émési vyriausias brolis Juozas. Tuo metu jis jau buvo sukūrės šeimą su daile lietuvaite iš Dzūkijos Janute. Augino sūnų Juozuką. Kaip ir minėjau ankščiau, jis buvo tas, kuris mums ieškodavo kelių, išeicių iš susidariusių situacijų. Juozas nėjo pas vietinį komendantą ir gavo mama leidimą mėnesiui atostogauti Lietuvoje. Džiaugsmui nebuvu ribų. Išsiruošėme į Lietuvą: aš, mama, tėtis ir mažasis brolis sūnus Juozukas. Lietuvoje apsigyvenome pas močiutę. Tas mėnuo pralékė kaip viena diena. Pasirodžius miličijai, supratome: mama reikia grįžti atgal. Vien nuo tos minčių, kad mama turės išvažiuoti, mums darėsi nepakeliamai sunku. Žinoma, ir mama skirtis su mumis ir tėviške nenorėjo. Tada aš prisiėmiau vyriausio brolio pareigas, jaučiausia raštingas, atkaklus, galintis daug nuveikti savo šeimos labui ir širdyje turintis didžiulį troškimą, kad mama liktų su mumis.

Liko svarbiausias tikslas – įsikurti savo namuose. Sodybos vietoje buvo likęs tik tvartelis, bet ir tai buvo mūsų namai. Su tuometinio Slaviku kolūkio pirmininko Vyauto Kuncaičio leidimu pradėjome atstatinėti jį, remontuoti. Tėtis buvo gabus statybos darbuose: kad ir negalėdamas pilna jėga fiziškai dirbtis, negailėjo patarimų. Tvartas po truputėlių keitėsi, sodyba atsistojo. Kad

ir ne tie namai, kuriuos palikome, bet savi. Tai buvo ne barakas su gultais...

1958 metais liepos mėnesį, nusirpus vyšnioms, žydi pietvoms, į tėviškę grįžo brolis Jurgis, Juozas su žmona Janute ir mažuoju sūneliu Rimu. Tą pilnumo jausmą, kurį pajutome, galima suprasti tik jų išgyvenus...

Gyvenimas nušuoliavo toliau... 1957 metais Pijus su tėveliu sugrįžė į tremties džiaugėsi atgautu statineliu iš kadaise buvusios puikios sodybos, prie tvartelio įsirengė gyvenamą patalpą. Pijus įsidarbino vairuotoju, vėliaus tarnavo sovietinėje kariuomenėje, o sugrįžę įsidarbino vairuotoju Gelgaudiškio melioracijos valdyboje. Vedė draugę Jūratę Tamašauskaitę, užaugino dukrą Jūratę ir sūnų Gediminą. Kaip supratote, Pijus rašo elleračius, bet išimtinai apie tremtį, skaudžiausią širdies kertelę. Deja, net žmonai nei vieno posmo nesukūrė...

Juozas su mama ir tėveliu 1958 metais sugrįžė į Lietuvą apsigyveno Alytuje, vedė Janiną Kazilionytę iš partizanų ir tremtinių giminės, užaugino sūnus Rimą ir Juozą. Jau miręs, palaidotas Alytaus kapinėse.

Jurgis apsigyveno Slavikuose, pasistatė namą, užaugino sūnų ir tris dukras. 1986 metais nuskendo Šešupėje...

Deja, neliko Damušių sodybos žymės Aukštostos kaimo, Slavikų seniūnijoje, Šakių rajone. Už žemę gavę elgetiškā kompensaciją suprato ten jau šeimininkauja svetimi. Pagal statistinius duomenis, Aukštostojė tegyvena penki gyventojai... Tėveliai palaidoti Slavikų kapinaitėse.

Stanislovas ABROMAVIČIUS

Namo grīžimas su knyga

Kai jubiliejinius gyvenimo metais, artėjant 90-ajam gimtadieniui, sugrūžti į jugningą jauystę – į savo Telšių Žemaitės (tada – vyskupo Motiejaus Valančiaus) gimnaziją, šviečia veidas ir siela, – tokį vėlei jaunatviškai sužydėjusį buvusį šios mokyklos auklėtinį Stepą Grybauską regėjo ir girdėjo susirinkusieji į Telšių gimnazijos salę, kur buvo pristatyta Roberto Patamsio knyga „Paskutinis iš Žemaičių legiono štabo“, parašyta remiantis Stepo Grybausko atsiminimais.

Stepas Grybauskas – gabus skulptorius ir dailininkas, Lietuvos laisvės armijos (LLA) antinacinio pasipriešinimo narlys, LLA Platelių mokymo stovyklos dalyvis, vienas iš Žemaičių legiono kūrėjų ir jo vadovo adjutantas, partizanas, dalyvavęs mūšiuose su NKVD kariuomene ir rizikinguose partizaniniuose žygiuose, buvęs politinis kalintys, perėjęs Si-

biro lagerius, Vyčio Kryžiaus ordino kavalierius, dimisijos kapitonas, iki šiol einantis Žemaičių legiono vado pareigas. Šioje istorinėje apybraižoje prasmingi biografiniai įvykiai aprašomi istoriniame kontekste su gausia papildoma istorine medžiaga.

Man, šio straipsnio autorei, buvo sunku suprasti, kaip Robertas Patamsis, dirbantis gydytoju, gebėjo šitaip kruopščiai išstudijuoti ir apybraižoje pateikti su jos herojaus veikla susijusių istorinių įvykių analizę. Knygoje vartojama vaizduojamam laikotarpui būdinga leksika, posakiai, folkloras, savita partizaninė kalba.

Su šia knyga supažindindama susirinkusius gimnazistus bei jų mokytojus perskaiciau kelias man didžiausią įspūdį palikusias apybraižos išstraukas: apie majoro Jono Semaškos profesionalumo déka itin sekmingą grupelės partizanų

mūšį su pulku prieš Kunigaikštynės miške ir lagerijoje įvykusį a ts i k i m a , bylojantį apie išbadėjusiu, sušalusiu kalinių – ne tik lietuvių bet ir latvių, rusų, lenkų, ukrainiečių – vienybės galią, stebuklingai išg e l b ē j u s i a

Stepo Grybausko gyvybę. Idomu tai, kad apybraižos herojui ne tik išlikti gyvam, bet ir atgimti normalesniams gyvenimui ne kartą padėjo sportas ir menas. Sportinė veikla suformavo fiziškai ir dvasiskai tvirtą asmenybę – net šiandien po kovų, kančių nelaisvėje, po įvykių kupinų metų gyvenimo džiaugsmu spindi

narsuolis kapitonas.

Garbuji svečiai kalbinusiai gimnazijos istorijos mokytojai Vilijai Vaičiulienei paklausus, kas gi paskatino jį tapti partizanu, jis atsakė: tai, kad atėjūnai émè niokoti gmtają žemę; Rainių tragedija – jis dalyvavo atkasant kankinių palaikus... Stepas Grybauskas teigė tikėjės laisve ir ja be

galo džiaugėsis.

Renginį organizavo LPKTB Telšių skyrius. Skyriaus valdybos pirmininkė Adolfina Striukienė dėkojo atvykusiems svečiams, Žemaitės gimnazijos vadovams, mokytojams, ypač istorikei Vilijai Vaičiulienei.

Elena BORUSEVIČIŪTĖ-SIDLIAUSKIENĖ

Mūsų kančia prisidės prie Lietuvos Laisvės

Tėsinys.

Pradžia Nr. 34 (1152)

Duona

Kažkodėl vis sapnuoju duonos kepimą. Kiekvienas penktadienis – duonos kepimo dieňa. Kodėl – nežinau. Gal todėl, kad sekmadieniais giminės užsukdavo.

Kalėjime ir lageryje duona – ne maistas, o skanėstas, bet toks skanėstas, kaip apraše Antanas Baranauskas: „Sunkios dienos atėjė, žmonės baidu mirę, Samanas duonon kepe, žieves sriubon virę.“ Kai kirsavome mišką, gaudavome 400 gramų. Šiaip kalino norma 200–300 gramų. Duona kaip molio gabalas, skystimas, forminė, gal tik dalis militu, kita dalis – pjuvenų. Rusijoje gal tik specialiose parduotuvėse yra tokios duonos, kokiai Lietuvoje valgė smulkūs ūkininkai. Buvo mėnesių, kai vietoj duonos gaudavome stiklinę miežių ar grikių. Išmirkydavome „kipetoke“. Skanėstas. Už duoną sočiau. Paskutiniai metais, kai grūdus émè pirkti iš Kanados, ir ant kalinių stalo pakvipo ruginė duona. Porcijos padidėjo, bet mes išlikome slankiojančiais skeletais.

Sriuba

Taip pat pagal Baranausko receptą. I didelį katilą, iš kurio galėjo pamaitinti trijų barakų kalinius, įmesdavo tris keturias dideles jūrines žuvies arba delfino, kartais banginio gabalą, dar pridėdavo kelis kilogramus žirnių, krepši bulvių, kelias morkas, bet dažniau – pašarienus rankelius, ir druskos. I

mano „baklašę“ nepatekdavonei žuvies kaulelis, nei morkos gabalėlis, tik skystimas.

Keletą metų virėjui lopiau veltinius, taisiau šimtasiūlę, siuvaus pirštines, ausines, tada sriuboje jau rasdavau ir banginio gabalėli. Skani mėsa – nors mano dantys geri, bet nesukramtau, tai banginio gabalėli čiulpiu, čiulpiu... ir galop – išspauna.

Po arešto apie jokią sriubą niekas ir nesapnavo, virintas vanduo ir stiklinė grūdo su peilais. 200 gramų duonos – pilnas davinys. Maitinomės patys iš savęs – vis per savaitę suvalgydami po kilogramą savo svario. Sriubos dažnai negaudavo ir palydovai mėlynais antpečiais, o alkani palydovai piktesni už vilkšunius.

Tik po penkerių metų kalinių (mūsų) barakuose įrengė virtutes, pastatė katilus, sutvarkė rūsius daržovėms. Aš mokiau, kaip reikia į dideles statines (nuo žuvies), kurias daug metų sukūrendavo, kopūstus paruošti žiemai. Lagorio viršininkas užpirko žiemai burokų, morkų, burokelių, kopūstų. Kaliniai džiaugėsi, kad Stalinas ir kaliniams rojų ruošia. Bet pirmą žiemą tik iki Naujųjų metų užteko, paskui sriuba tik iš burokų išspaudu.

Marškiniai

Sukrūvintus marškinius po pirmojo tardymo leido išsiskalauti tik po mėnesio. Po dviejų mėnesių kelionės į Mordoviją tuos pačius marškinius, tiesa, nepanašius į apatinį rūbą – tai greičiau ne marškiniai, bet kažkokas „žiponas“ iš storos me-

džiagos, – vėl skalavau. Traukinyje suodžiai tokiu storu sluoksniu nusėdavo, kad su šluota iššluodavo išvagono. Mes jau nebuvome baltieji, kelionėje tikrais negraus virsdavome.

Džiaugėmės, kai lageryje po pirmos sunkios nakties vedé po penkis į pirtį. Vienas kitą trynėme iki kraujo, kol suodžius nuplovėme. Kaip ne keista, liaudies priešams, fašistų pakalikams išdavė baltus – gal kareivių apnešiotus, ir nekaip išskalbtus – apatinius, bet galvojome, kad gal nors lageryje galėsime švariai nusiprausti. Kiekvieną apžiūrėjo felceris, pasvérė, pamatavo, plaktuku pastukseno.

Žaizdos

Pradžioje pasakysiu, kam žaizdos negijo, supūliau, tas po mėnesio tardymo iškeliau į Aukščiausiojo namus. Mano kūnas – stebuklingas, mėlynės ilgiau išsilaikydavo, o nubrodinimai, žaizdos, kaulų lūžimai, skilimai, įvairūs išnirimai angelų pagalba tuož užsitraukdavo. Be jodo, be tepaliukų užgydavo. Nesuskaičiuosi, į jaučio odą nesurašysi, kiek per dešimt metų iš mano kūno ne tik lašėjo, bet ir sruveno kraujas. Net baisu pagalvoti, baisu prisiminti visus žiaurumus.

Sargybiniai šunis laikė ir dresavo kalinių gaudynėms, raminimui, tramdynui. Tarė, klausinėja nebūtų dalykų, tyli, pagal signalą šuo sugriebia kalinių už kojos ir suleidžia aštrius dantis. Nenorėdamas imi staugti. Bet mane šunys du kartus išgelbėjo nuo mirties. Prie Maskvos geležinkelio, užkam-

pyje, mūsų, kalinių, vagonas buvo stumdomas visą mėnesį. Žiema buvo šalta, daug kalinių kasnakt išveždavo į griovius.

Mane prispaudė aukšta temperatūra, plaučių uždegimas vis stiprėjo. Vilkšunis, kai tik sargybiniai tarpusavy imdavo kalbėtis, atslinkdavo prie manęs ir visu kūnu prisiglausdavo. Sargybiniai nuvarydavo vilkšunį šalin, bet kai imdavo snausti, vilkšunis vėl prie manęs. Išlikau gyvas. Kitą kartą vėl kelionėje su šautuvu buožė gavau į blauzdą, lūžo kaulas. Jau kitas vilkšunis gulėdavo prie mano sugipsuotos kojos, laižė aukšciau ir žemiau gipso.

Lageryje, kai išvesdavo į miškus medžių pjauti, mus saujojo ne vienas vilkšunis. Kartą prie manęs tupėjo trys didžiūnai, aš jiems rusiškas „čiaustuškas“ traukiai, jie tik uodegomis vizgino ir urzé – nepiktai, draugiškai. Pastebėjo majoras. Klykė ant šunų, o tie lyg atsiprašinėdami urzgė.

Kaliniui pačiam reikia išmokti gydytis, kurie neišmoksta, žūsta. Turėjau akmenėli, tokį mėlyną, blizgantį. Kur ji radau, nežinau, tik prisimenu, iškrito iš kišenės blizgutis, pakeliau – akmuo. Naktį sapnuju – trinu su juo mėlynę ant kojos, mėlynė pageltonavo. Tas akmenėlis lydėjo mane dešimt metų, jis ne tik žaizdas gydė, bet ir stiprybės suteikdavo. Kiekvienas kalintas dažnai savo noru pasiryžęs atsisveikinti su šiuo jam nepalankiu pasauliu. Tokios mintys ir mane užplūsdavo. Akmenėlis liepė gyventi, liepė kūną parnešti į gmtajį kaimą. Atgulti gimtojo kaimo kalnelyje.

Poterai ir giesmės

Lietuviai barake ryta va karą kalbėjo poterius – tai pats geriausias vaistas nuo pykčio. Giesmių aš nelabai mokėjau, bet kunigas per pusmetį išmokė gal šimtą bažnytinį giesmį.

Prie lietuvių dažnai prisijungdavo latviai ir ukrainiečiai. Ukrainiečiai labai bal singi. Susiorganizuodavome miške ir užtraukdavome šventas giesmes. Japonus, vokiečius dažnai medžiai su žalodavo, kartais užmušdavo. Kai jie prisijungė prie mūsų, žūcių kažkodėl sumazėjo. Lagerio vadovybė šventas giesmes laikė liaudies dainomis, todėl netrukė, bai gus darbą, užtrauktis giesmę. Barake negalėjome burtis ir giedoti, griežtai draudė. Tik kai svilino šaltis, neidavome į darbą, galėjome pusbalsiu giedoti. Kai viršininkas prašydavo išversti giesmę, mes padeklamuodavome jam kokį nors eilėraštį.

Mačiau, kad vyskupas, atėjus ramesnei minutėlei, kalbėdavo rožinį, vakarais prieš miegą nūniuodavo giesmes loptyniškai iš įvairių mišių. Mane dažnai pagirdavo, per petį paplodavo: „Vadai suklupo, suklupo stipruoliai, buvę sportininkai, tave išsaugojo poterai ir giesmė“. Aš jam sakydavau, kad klausiausि Vaižganto pamokslų, jis ragino: „Kuo suniai gyventi, tuo linksmesnes dainas dainuokite, ir laimingesni jausitės.“

(bus daugiau)
Parengė Juozas DANILAVIČIUS

2015 m. rugsėjo 18 d.

Dainavos apygardos partizanų takais

(atkelta iš 1 psl.)

Kiek jū čia pakasta, neaišku. Žinoma, kad žuvo 1850 vyrų. Dabar šis gražiai sutvarkytas ir prižiūrimas Kryžių kalnelis – ta miestelio vieta, kur merkininkai mini Sausio 13-ąją, kitas šventes arba tiesiog ateina pabūti, prisiminti, parymoti...

Žygio dalyvius sveikino, linkejo gražių įspūdžių, gero dančius Varėnos meras Algis Kašeta, Alytaus meras Vytautas Grigaravičius, krašto istoriją nušvietė Merkinės muziejaus direktorius Mindaugas Černiauskas. Kunigaikštienės Birutės ulonų bataliono vadasis Darius Bernotas sakė: „Jiems teko sumokėti didžiausią kainą už Lietuvos laisvę. Jūs, buvę tremtiniai ir politiniai kaliniai, esate pavyzdys šiuolaikiui kariuomenei“.

Apie Perloją – pietų Lietuvos perlą – Vytauto paminklo papadėjė krašto istoriją gražiai dėstė meras A. Kašeta, prisiminimais dalijosi buvęs partizanas Juozas Stonys, dainavo Perlojos etnografinis ansamblis, vadovaujamas Ireneos Stoškienės.

Išties aplankėme gražiausių Dzūkijos krašto vietas, brangias savo didžia, skaudžia, bet garbinga istorija. Kad renginys vyktų sklandžiai, reikia ijdėti daug darbo. Todėl LPKTS valdybos pirmininko pavaduotojas Juozas Yla ir pirmininkas dr. P. Jakucionis organizatoriams tarė nuoširdū ačiū ir įteikė padėkos raštus LPKTS Alytaus filialo pirmininkei S. Tamašauskienei, renginiovedėjai poetei Mildai Zaveckienei, šaulių vadui Gintaru Liūčinskui, Alfonsui Vitkauskui, Švietimo skyriaus vedėjui Vytuoliui Valiūnui, Šlavantų seniūnei Julijai Mazukienei, Alytaus apskritys šaulių vadui Skirmantui Valtkevičiui.

Alytaus filialo pirmininkė S. Tamašauskienei renginio pabaigoje taip pat dekojo už visokeriopą pagalbą, transportą, gėles ir sutvarkytą aplinką seniūnams, miestų merams, už dalyvavimą žygyje – ansambliams, choristams, moksleiviams, šauliams, svečiams, ypač LPKTS Šilalės, Kauno, Vilniaus filialams.

Audronė KAMINSKIENĖ
Autorės ir Gintaro Liūčinsko nuotraukos

Minėjimas prie paminklo žuvusiems partizanams Bestraigiškės miške

Prie paminklo Juozo Vitkaus-Kazimieraičio paskutinės vadavietės vietoje Liepiškių kaime

Minėjimas Perlojoje prie paminklo Vytautui Didžiajam

Partizanų pagerbimas Merkinės kryžių kalnelyje

ISSN 2029-509X

Leidėjas LPKTS

Tremtinys

Mūsų adresas: Laisvės al. 39, LT-44309, Kaunas, tel. (8 37) 323 204, faksas (8 37) 323 214
www.lpkts.lt, el. paštas: tremtinys.redakcija@gmail.com, tremtinys@zebra.lt

Redaktorė Jolita Navickienė. Redakcija: Austėja Žostautaitė, Vesta Milerienė. Maketavo Ignas Navickas

Įmonės kodas 3000 32645

Ats./sąsk. Nr.LT18 70440600 0425 8365, AB „SEB“ bankas

Redakcija pasiliauka teisę trumpinti ir redaguoti straipsnius, rankraščiai negrąžinami. Redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa su autoriaus nuomone.

ILSÉKITĖS RAMYBĖJE

Marija Naujokienė
1925–2015

Gyveno Braziūkų k., Kazlų Rūdos sav. Buvo Tauro apygardos Žalgirio rinktinės partizanų ryšininkė slapyvardžiu Akacija. 1951 m. arestuota. Kalėjo Marijampolės kalėjime, ten gimė sūnus Justinas, vėliau išvežta į Sibiro lagerius. 1956 m. grįžo į Lietuvą. Dirbo motytoja. Užaugino tris sūnus ir dukterį. Sulaukė 10 vaikaičių, 5 pravaikaičių. Rūpinosi žuvusių partizanų atminimo jamžinimu. Jos iniciatyva pastatytas atminimo kryžius.

Palaidota Bražiūnų k. kapinėse.

Užjaučiame vaikus su šeimomis, gimines, artimuosius, bendražygius.

Zenonas Rakauskas

Skelbimai

Spalio 16 d. (penktadienį) kviečiame dalyvauti Pažintinio tako, skirto partizaninio karo istorijai, atidarymo iškilmėse.

11 val. svečių registracija Raseinių r. Ariogalo gimnazijoje (Vytauto g. 94, Ariogala);

11.30 val. eisena į Ariogalo parapijos Šv. Arkangelo Mykolo bažnyčią;

12 val. šv. Mišios už Lietuvos laisvę ir kovose žuvusius Laisvės kovotojus;

13.30 val. iškilmės Daugėliškių miške. Pažintinio tako atidarymas, paminklo šventinimas, susitikimas su Laisvės kovų dalyviais.

Rugėjo 22 d. (antradienį) 12 val. LPKTS salėje (Laisvės al. 39, Kaune) Šiaulių natūralios medicinos sveikatos centro gydytojas natūropatas Tomas Vilūnas skaitys paskaitą „Onkologija, jos priežastys, gydymas bei profilaktika“. Maloniai kviečiame dalyvauti.

Rugsėjo 26 d. (šeštadienį) 11 val. Šiaulių universiteto Baltojoje salėje (Vilniaus g. 88) įvyks „Sibiro Alma Mater“ 6-ojo tomo pristatymas.

Maloniai kviečiame dalyvauti.

Miei tautiečiai,

Kviečiame paaukoti lėšų baigiamos statyti Kryžkalnio koplyčios, skirtos žuvusiems Kęstučio apygardos partizanams atminti, varpui.

Tikslinė sąskaita Swedbank LT32 7300 0101 0944 8557.

Teirautis tel. 8 611 57 054.

Dėkojame už auką.

Lietuvos laisvės kovos sąjūdis

Atsiliepkite

Ieškau asmenų, kurie 1941 m. ilsėjosi vaikų stovykloje Palangoje. Prasidėjus karui, jie buvo išgabenti į tolimąjį Udmurtyją – Debiosų miestą.

Skambinkite tel. (8 37) 315 628, 8 684 11 400 Albinui Slavickui.

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“

Prenumerata priimama bet kuriamo „Lietuvos pašto“, „Pay Post“ skyriuje, per „Lietuvos pašto“ laiškininką, paskambinus informacijos tel. 8 700 55 400, internetu www.prenumeruok.lt.

Laikraštis išeina 4 kartus per mėnesį.

Prenumeratos indeksas 0117.

Kaina: 1 mėn. – 2,36 euro,

3 mėn. – 7,08 euro.

Spausdino spaustuvė
UAB „Morkūnas ir Ko“,
Draugystės g. 17, Kaunas

2 spaudos lankai
Tiražas 2155 egz.

Kaina
0,58 euro (2 litai)

Projektą „Lietuvos Laisvės kovų, tremties ir tautos netekcių atspindžiai“ remia

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĒMIMO
FONDAS

Susitikimas po daugelio metų

Vytauto BUTKAUS prisiminimai

1951 metų vasarą pasibaigus mokslo metams, patekau į sovietų kariuomenę. Tarnauva Jaroslavlio mieste. Spalio mėnesį pro šį miestą į Sibiro tremtį važiavo ir mūsų šeima – abu tėvai, keturios seserys ir brolis. Namiškiai iš tremtiniių vagono išmetė man į karinį dalinį adresoatą laišką. Tikėjosi, kad laiškas kaip nors pateks man. Tačiau jis atsidūrė karinio dalinio viršininkų rankose.

Įtariau kažką negero. Mane nušalino nuo tarnybos, nebeleido dalyvauti rikiuotėje, ruošiantis revoliucijos švenčių iškilmėms ir priesaikos priemimui. Beveik kas dieną tardė, tikrino mano dokumentus, galiusiai paleido iš dalinio, pripažindami mane kažkokiu „liaudies priesų atstovu“, netinkamu tarnybai. Leido pasirinkti – važiuoti į Sibirą ar grįžti į Lietuvą.

Aš išvažiavau į Lietuvą. Namų neberadau. Viskas išardytas, išdraskyta, tuščia. Vargais negalais geri žmonės padėjo man apsirengti, šiaip taip prasimaitinti. Supratau, kad grįžmas į gimtajį kaimą buvo nemaža klaida. Mane surado Varniuose rajoninio laikraščio redakcijoje ir spaustuvėje dirbantys du broliai, kurie mūsų kaime anksčiau buvo dvaro kumečiai. Pasiūlė redakcijoje per-rašinėti įvairius raštus. Manau, tūžmonių pastangomis vieną naktį mane prikėlė keturi ginkluoti vyrai ir liepė ruoštis į tolimą kelionę. Sakė pasiūmti maisto, šiltus drabužius, nes teks važiuoti gana toli ir visam laikui.

Taip keturių ginkluotų vyru lydimas atvažiavau į Rietavą. Cia per dieną privežė gana daug tokių, daugiausia vienišų keleivių, kaip aš. Vakare sunkvežimiais visus išvežė į Plungės geležinkelio stotį, kur prekienuose vagonuose jau buvo sulaipinta nemažai žmonių. Mūsų vagoną prigrūdo įvairaus amžiaus, įvairiausią profesiją ir išsilavinimo žmonių: mokytojų, studentų, porą kino mechanikų, vaistininkų, restorano virėjų, ūkininkų, moksleivių, keliais pagyvenusias moteris, viena kitą vyresnio amžiaus žmogų. Žodžiu, iš ešeloną suvežė nuo ankstesnio trémimo likusius pabégėlius.

Apie vidurnaktį traukinys iš Plungės geležinkelio stoties pajudėjo. Mano guolis pasitaike prie langelio – turėjau galimybę stebeti, kur važiuojame. Suvirpėjo širdis, važiuojant pro Telšius. Cia prabėgo patys gražiausi, šviesiausi mano jauystės, mokslo, pirmos meilės metai. Prisiminiau dažnai Telšiuose dainuojamos atsiveikinimo dainos žodžius: „Sudiev

tau, miela Turgaus aikštė, ir tau, Respublikos gatvele. Sudiev Seminarija, sudiev simpatija, sudiev, sudiev visiems Telšiams“.

Daug patirta kančią, žmonių pažeminimo, išgyvenimų. Galiausiai atsidūrėme Abakan geležinkelio stotyje. Abakanas išikūrės Sibiro pietuose – Krasnojarsko krašto Chakasijos sostinės miestas prie Jenisejaus upės ir Sajanų kalnų. Iš čia sunkvežimiais mus nuvežė į Askizo rajono miškų pramonės ūkį Baj gyvenvietę. Vietovė pavadinta pagal upelio pavadinimą, reiškiantį turtuoli, gražuoli. Chakasai labai vertino šią vietovę, vadino ją Žydičiaja Chakasija. Tiesa, čia, tarp Sajanų kalnyno miškų, nuo ankstyvo pavasario iki vėlyvo rudens žydėjo įvairiausios gėlės ir krūmai.

Mus apgyvendino barakuo se. Dvieju aukštų iš nelygių lentų sukti gultai palei sienas, viduryje – metalinė krosnelė. Per naktį, kai ugnis išblėsdavo, apšaldavo sienos. Kai kada žmonėms net plaukai prišaldavo.

Pačią pirmą dieną prisistatė spec. komendantas. Visus suregistravo, išaiškino tremtiniių teises ir pareigas, suskirstė grupelėmis, paskyrė grupelių vyresniuosius. Visos gyventės tremtiniių vyresniuoju paskyrė tremtinį Juozą, buvusį Panevėžio vidurinės mokyklos prancūzų kalbos mokytoją, Mes, tremtiniai, jį vadinome Mokytoju.

Nemaža dalis atskirtų nuo savo šeimų tremtiniių pareiškė komendantui norą persikelty gyventi į kitas vietas prie savo artimųjų. Aš taip pat pageidavau važiuoti pas namiškius. Taip 1952 metų rudenį išvažiavau į Užūro rajono tarybinį ūkį „Stalinec“.

Laikui bėgant buvę vagono bendrakeleiviai primiršo buvusių likimo draugus. Naujosevioste gyvenimas teko savavaiga.

Grįžus į gimtinę teko patirti naujų vargų, naujų išbandymų. Tremtis liko tik prisiminuose.

Po daugelio metų lankiausi Vilniuje pas jaunystės laikų mokslo draugą Bronių. Pokalbyje prisiminiau vieną buvusį tremties bendrakeleivį. Žinojau, kad jis gyvena kažkur Vilniuje. Pasirodė, kad klasės draugas Bronius gerai pažistamas su mano tremties bendrakeleiviu Juozu. Nesunkiai radome Juozo namus. Susitiko me. Gatvėje nebūtume pažinę vienas kito – praėjė metai gerokai pakėtė išvaizdą. „Nepykim ant veidrodžio, kad jis blogai jau rodo“, – viename savo eileraštyje pataria Klaipėdoje

gyvenantis poetas Alfonsas. Jis Sibire buvo nedidelis mūsų kaimo tremtiniių šeimos berniukas.

Kalboms, praeities prisiminimams nebuvo galio. Aš Juozą pavadinau, kaip tada vagone ir tremtyje, Mokytoju. Juozas mane, kaip ir vagone, pavadinė Žurnalista. Tokiu vardu juokais mane tada vadino ant gretimo gulto įsitaisiusis merginos, pamačiusios atsineštą į vagoną pluoštą laikraščių. Mat aš tą vakarą budėjau spaustuveje, o ryta turėjau nešti laikraščius valdžiai patvirtinti. Tu laikraščių nemažą pluoštą išsi-vežiau į tolimą kelią.

Malonu buvo prisiminti žmones, kartu kentusius šaltį, alkį. Tėvynės, namų, artimųjų ilgesį. Bet dauguma tada buvome dar jauni ir energingi. Vaikarais, po sunkiausią miško darbų taigoje rinkdavomės kokoje laisvesnėje patalpoje, dainuodavome, šokdavome. Keli tremtiniai turėjo muzikos instrumentus. Daugelis buvo pui-kuš dainininkai.

Kai kurie kelionės į Sibirą momentai ir po daugelio metų neišnyko iš atminties. Velikije Luko stotyje davė maisto. Bai- su prisiminti minią žmonių, pro kuriuos ginkluoti sargybi- niai mus, kelis jaunuolius, varė į virtuvę maisto. Minia šükavo rusiškus keiksmą žodžius ir rėkė:

„Bandity!“, grūm o j o kumščiai, rodė špygas, netgi spaudė.

Šiurpas nukrečia prisiminus vaizdą, kai visi vagono žmonės būdavo išlaipinami atlikti savo gamtinių reikalų ir sutūpdavo po tuo pačiu vagonu. Tiesiog gyvuliškas vaizdas.

Vienoje stotyje traukinys stovėjo gana ilgai. Turbūt keletą valandų. Vagonus stumde, trankė, ir vėl stovėjo, ir vėl stumdė. Pagaliau pradėjo važiuoti. Pajutome, kad važiuojame atgal. Kiek buvo džiaugsmo! Mus veža atgal! Vagonė ėmė sklisti kalbos, kad amerikiečiai įsakė sovietams mus vežti atgal į Lietuvą. Išaušus ir patekėjus sau- lei supratome, kad riedame pietų kryptimi. Matyt, prie kito sastato galio prikabino garveži.

Vieną rytą, sustojus traukiui, pro langelį pamatėme žmogų, panašų į lietuvių. Pa-

Viename vagone į tremtį vežti Vytautas Butkus ir Juozas Leika susitiko po daugelio metų

šauktas lietuviškai, jis priėjo prie vagono. Pasirodo, jis – mano giminaitis Pranas. Netikėtai Pranas kažkur nubėgo, o netrukus grįžo su keletu moterelių, tarp kurių buvo mano mama ir sesuo. Tai įvyko Kruotojaro stotyje.

Per daugelį praėjusių metų nemažai dalykų nuėjo užmarštin. Juozas surado gerokai apdegusį mūsų vagono tremtiniių sąrašą. Bendromis jégomis ji patikslinome.

Neapsakomai brangus, malonus ir jaudinantis buvo šis mudviejų susitikimas po daugelio metų. Bendro žiauraus likimo paliesti žmonės liko vi- sam laikui artimi, brangūs, tar- tum tikri broliai...

Parengė Vesta MILERIENĖ

Tragedija Naujasodžio kaime

Ši vieta yra jau Kauno mesto teritorijoje, Palemono seniūnijoje. Pagal saugumo operaciją „Potencial“ (potencialus, – rus.), 1948 metų rugsėjo 16-osios ryta agentų smogikų čia buvo nužudyti Didžiosios Kovos apygardos 6 bataliono partizanai: Jonas Černiauskas-Vaidotas, bataliono vadas, Vytautas Janavičius-Varpas, būrio vadas, Petras Vainius-Sakalas, Pranas Ulozas-Bevardis, ryšininkė Nasutė Rumševičiūtė-Narsutė. Jie susitiko su išdavikais Grikšelių sodyboje, todėl smogikai nužudė šeimininkus, jų septyniolikmetę dukterį Skirmantę ir 75 metų močiutę Rožę Kuprénienę.

MGB panaudojo žudynėms patikimus ir žiaurumu pasižymėjusius šešis smogikus.

Jie vadovavo Algimantas Zaskevičius-Tautvaiša, MGB agentas, slapyvardžiu „Kapitanas Švedrys“, buvęs partizanas, Neprisklausomas Lietuvos generolo sūnus. Nužudytas surišo jų rankas ir fotografavo. Vėliau jų palaikai buvo užkasti Gastilonių kaimo galulaukėje, kur dabar tyviliuoja Kauno marios.

Dar 1991 metų birželio 1 dieną gydytojo Jono Venskevičiaus iniciatyva tragedijos vietoje buvo pastatytas metalinis kryžius. Anot partizanės Salomėjos Piliponytės-Užupienės,

Grikšelių sodyboje žuvęs Petras Vainius-Sakalas (1928–1948) ir ryšininkė Skirmantė Grikšelytė (1930–1948), 1948 metai

šioje vietoje vyksta tragedijos Naujasodžio kaime paminėjimai, į kuriuos ateina moksleiviai, žygio draugai. Deja, tų draugų kasmet mažėja, o jokia valstybinė institucija nesiima iniciatyvos organizuoti paminėjimą. Tad šios tragedijos dienos atminimas lieka gyvujų atmintyje ir knygose aprašyta istorija.

Stanislovas ABROMAVIČIUS